

УДК (477)«18»

Остан Горобець*
(Київ)

**ІНСТИТУТ ПРЕДВОДИТЕЛЯ ДВОРЯНСТВА В СТРУКТУРІ
МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ ст.:
ПРАВОВИЙ СТАТУС ТА ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЯ
(на матеріалах Київської губернії)**

У статті досліджуються місце та прерогативи повітового предводителя дворянства Російської імперії першої половини ХІХ ст. — як окреслені законодавчими актами Олександра I та Миколи I, так і втілені в конкретних практиках адміністрування Київської губернії.

В статье исследуются место и прерогативы уездного предводителя дворянства Российской империи первой половины ХІХ в. — как те, что были определены законодательными актами Александра I и Николая I, так и те, что нашли свое отражение в конкретных практиках администрирования Киевской губернии.

In the article the role and prerogative of the Marshal of Nobility of uezd of the Russian Empire in the first half of ХІХ century are researched. Those which were defined by laws introduced by Alexander I and Nicholas I, and those which has it reflection in specific practices of Kyiv Governorate administration.

Важливим етапом на шляху перетворення служилого люду Російської держави в повноцінний за європейськими мірками привілейований стан стало дарування дворянству державою права на власну корпоративну організацію, що включала в себе інститути губернського та повітового дворянських зібрань, дворянського депутатського зібрання, губернського та повітового предводителя дворянства, повітових дворянських опік.

Найперше структура самоврядування дворянства Російської імперії почала формуватися на нижчому повітовому рівні. У 1766 р. у зв'язку з виборами депутатів від дворян в Комісію для створення проекту нового Уложення дворянство кожного повіту офіційно набуло статусу громадської організації зі своїми представниками — предводителями дворянства. Упродовж наступних десятиліть і століть прерогативи предводителів дворянства, а відповідно і їхня роль у суспільному та державному житті імперії зазнавали істотних трансформацій. Простежити ці зміни упродовж першої половини ХІХ ст., тобто в часи

---

* **Остан Горобець** — магістр кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

правління на російському троні Олександра I та Миколи I, а також відтворити моделі реалізації урядової політики на місцевому рівні, зокрема на матеріалах, що відображають діяльність предводителів дворянства Київської губернії, і формує головне дослідницьке завдання даної статті.

Джерельну базу дослідження складають матеріали, що перебувають на збереженні в Державному архіві Київської області, зокрема справи з фонду 1238 («Київський повітовий предводитель дворянства»). Зосереджені в цьому фонді документи дають змогу прослідкувати сферу діяльності, обов'язки та способи виконання функцій предводителів на практиці, а не лише за офіційними постановами, котрі відображають «ідеальну» картину подій, котра має досить опосередковане відношення до реального стану справ. За типами документів являє собою офіційне листування київського повітового предводителя дворянства та представників місцевої адміністрації, звернення предводителя до дворянського зібрання та дворян. Документи висвітлюють майнові питання, питання видачі дворянам паспортів, питання щодо меценатської діяльності, фінансової та продовольчої підтримки кріпосних селян, питання станового самоврядування (проведення виборів, проведення повітових зібрань та ін.).

Уперше пояснення про порядок обрання та функції предводителів дворянства було сформульовано в указі імператриці Катерини II від 14 грудня 1766 р. «Об учреждении в Москве комиссии для сочинения проекта нового уложения и о выборе в оную депутатов». Згідно даного документу, дворяни повіту мали формувати єдине товариство, котре мало обрати зі свого середовища предводителя, а вже після під керівництвом останнього — обрати депутата до комісії¹. З цього часу бере свій початок перший орган дворянського станового управління — предводитель дворянства.

Після періоду активного розвитку дворянського самоврядування в 1785–1796 рр., спричиненого виданням Катериною II Жалуваної грамоти дворянству, у часи правління Павла I мають місце протилежні за спрямуванням процеси, оскільки імператор заборонив самі дворянські зібрання. Подальший розвиток дворянського самоврядування розпочинається вже в царювання Олександра I й така ситуація триватиме аж до початку доби так званих Великих реформ середини XIX ст.

Законодавство першого періоду правління Олександра I щодо інституту предводителів дворянства поділяється на закони, що визначали їх місце у системі дворянського станового самоврядування та закони щодо їх місця у владній адміністрації. Загалом законодавчі акти даного періоду, що стосуються станової політики загалом та предводителів зокрема, продовжують та розвивають ідеї закладені ще Жалуваною грамотою 1785 р. Так, наприклад, одним із базових принципів функціонування посади предводителя залишався принцип неоплатності даної посади. Це мало забезпечувати престижність посади на противагу платній службі державних чиновників, підкреслити почесність посади, що

---

¹ Об учреждении в Москве комиссии для сочинения проекта нового Уложения и о выборе в оную депутатов// Полное собрание законов Российской империи. — Т. 17. — № 12801.

надавалася безпосередньо дворянським станом. У випадку, коли виникали непорозуміння щодо даного положення і дворянські зібрання робили спроби встановлення грошової винагороди предводителям, Сенат безапеляційно скасовував такі рішення. Прикладом подібних непорозумінь можуть слугувати указ 3 вересня 1801 р.² та 30 травня 1804 р.³ В першому з них мова йде про випадок запровадження грошових зборів серед дворянства губернії на користь повітових предводителів. Другий — постанова Сенату про заборону видачі грошового відшкодування предводителям дорожніх витрат під час забезпечення контролю над ходом рекрутських наборів. В обох випадках Сенат аргументував заборону грошового відшкодування тим, що по духу предводительської служби не передбачалася будь-яка винагорода, так як значення даної посади полягало у вияві поваги до довіреності членів корпорації.

З початком ХІХ ст. у прерогативах предводителів дворянства спостерігається подальше розширення їхніх функцій. Зокрема, уряд Олександра І, видаючи у вересні 1801 р. указ про відновлення ліквідованих Павлом І п'яти губерній, покладає на предводителів дворянства цілком нові обов'язки — участь у межуванні земель⁴. На думку дослідників, таке розширення логічно вписувалося у концепцію функціонування інституту предводителів дворянства як захисників дворянських інтересів⁵.

Інший прояв розширення повноважень стосувався взаємин поміщиків зі своїми селянами. У цьому контексті уряд Олександра І покладав на предводителів дворянства важливу функцію у розв'язанні спорів між ними. Зокрема, вони були зобов'язані брати участь у з'ясуванні обставин конфліктної ситуації та дотримання сторонами букви закону⁶.

Ще один важливий блок обов'язків було покладено на предводителів дворянства указом Олександра І про земські повинності від 2 травня 1805 р. У відповідності з його постановами, предводителі дворянства повинні були брати участь у процесі розверстки земських повинностей, контролювати виконання дворянами тих чи інших господарських справ місцевого значення, а також спонукати дворян повіту чи губернії до участі в так званих «добровольних дворянських складках», тобто пожертвах на виконання певних суспільно важливих громадських робіт⁷. У контексті виконання земських повинностей роль

---

² О не учинении никаких противозаконных поборов // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 26. — № 19999.

³ О не требовании прогонных денег Дворянскими Предводителями на проезд по их должностям // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 28. — № 21311.

⁴ О восстановлении пяти губерний и о подчинении пограничных губерний военным губернаторам // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 26. — № 20004.

⁵ Корф С.А. Дворянство и его сословное управление за столетие 1762–1855 годов. — СПб. 1906. — С. 314.

⁶ Об отпуске помещиком крестьян своих на волю по заключении условий на обоюдном согласии основанных // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 27. — № 20620.

⁷ Предварительное положение о земских повинностях // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 28. — № 21737.

державних органів зводилася лише до контролюючих функцій. В той час як дворянське товариство на чолі зі своїми предводителями дворянства були фактичними виконавцями цих робіт.

На особливу увагу заслуговує положення указу від 2 травня 1805 р. про «приношення, що чиниться дворянами по підписці», тобто, коли лише добровільний власноручний підпис дворянина зобов'язував його сплатити певну суму на суспільні потреби. На відміну, скажімо, від звичайних дворянських «складок», коли ухвала щодо їхнього встановлення могла ухвалюватися простою більшістю голосів тієї чи іншої провінційної корпорації.

Аналізуючи матеріали, що стосуються життя київського дворянства, згадки про такі форми залучення фінансових ресурсів останнього на земські потреби зустрічаємо у контексті підтримки ініціативи щодо поширення на Київщині «художньої газети». З листування з цього приводу, що точилося навесні 1838 р., довідуємося, що ініціатива виходила від київського губернського предводителя дворянства графа Тишкевича, котрий доручає київському повітовому предводителю мобілізувати «господ помещиков Киевского уезда», аби ті, виявили сприяння в поширенні художньої газети для «общего поощрения художников»⁸. А вже київський повітовий предводитель Ламберт Осипович Понятовський поширює серед київського дворянства підписні листи, де під особистий підпис поміщиків «добровільно» намагається за отримати необхідні кошти (з аналізу підписних листів стає зрозумілим, що всередині дворянської корпорації в цей час цінуються не лише дійсні на той час виборні станові і земські посади, а й ті, що займалися дворянами раніше: «колишній предводитель», «колишній суддя», «колишній писар» тощо⁹).

У наступному році київське дворянство в такий же спосіб схилили до пожертв на інше суспільно корисне діяння — видання журналу про землеробство¹⁰. А в 1838 р. предводитель агітував місцевих дворян до участі в 25-тисячній лотереї Товариства заохочення художників¹¹. Роком раніше збиралися засоби для підтримки намірів відкрити при Університеті св. Володимира в Києві музею старожитностей¹². Ще в інші роки подібного роду акції мали на меті заохотити дворян до побудови поміщиками у своїх маєтках церков «греко-російского исповедания», запровадження в Києві закладів мінеральних вод, знову ж таки — заохочення до праці художників тощо¹³.

---

⁸ О распространении Художественной газеты // Державний архів Київської області (далі — ДАКО). — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 132, арк. 1–6.

⁹ О распространении Художественной газеты // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 132. — Арк. 7–9.

¹⁰ О издании земледельческого журнала // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 205. — Арк. 1–3.

¹¹ О лотереи в 25 тыс. руб. общества поощрения художников // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 129. — Арк. 3–4.

¹² Об открытии при университете Св. Владимира музея древностей // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 90. — Арк. 1–6.

¹³ О поощрении художников // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 49; О привлечении помещиков и постройте в их имениях церквей греко-росийского исповедания //

Правління Олександра I, як відомо, було вдосталь наповнене війнами та військовими походами. Для підтримання армії в належній бойовій готовності потрібно було ефективно проводити мобілізаційні заходи. У контексті реалізації цієї задачі посилюється роль предводителя дворянства і в проведенні рекрутських наборів. Зокрема, в матеріалах, що відбивають діяльність київського повітового предводителя Ламберта Осиповича Понятовського, під 1834 р. (тобто в часи приборкання Російською імперією польського повстання) зустрічаємо справи, що стосуються формування на теренах повіту рекрутських дільниць «разных наименований крестьян»¹⁴, заготівлі возів для супроводу військ¹⁵, полегшення повинностей по забезпеченню військ кіньми¹⁶ тощо.

15 лютого 1818 р. указом імператора Олександра I були запроваджені тимчасові губернські комітети, покликані примусити дворян не допускати голоду серед їхніх селян¹⁷. На чолі цих комітетів були поставлені губернатори, а до їхнього складу включили предводителів дворянства, на яких було покладено обов'язок нагляду за наповненістю поміщиками спеціальних магазинів, де накопичувалися резервні ресурси збіжжя, а також контролювати урожайність селянських господарств і, відповідно, їхню спроможність прогодувати селянські сім'ї до наступного урожаю. Щоправда, в ході доопрацювання указу, за ініціативи самого імператора, розпорядженням від 14 квітня 1822 р. обов'язок утримання в належному стані хлібних магазинів поклали на самих поміщиків, а за предводителями залишили лише функцію моніторингу справ у продовольчій сфері ввірених їм губерній і повітів та своєчасному інформуванню губернаторів про загрозу голоду¹⁸.

Як реалізовувалися на практиці конституційовані указом 1822 р. повноваження предводителів у цій сфері, видно з листування київського повітового предводителя Л.О. Понятовського з київським цивільним губернатором, що мало місце у грудні 1841 р. З нього, зокрема, довідуємося про порядок реалізації питань, пов'язаних з питанням забезпечення селян необхідною кількістю збіжжя. Так, з листа київського цивільного губернатора випливає, що джерелом інформації про неврожай 1841 р. в Київському повіті і, як наслідок, відсутність достатньої кількості зерна у селян після посівних робіт був якраз повітовий предводитель дворянства. Губернатор у свою чергу доводить до відома повіто-

---

Там само. — Спр. 51; О приглашении акционеров и учреждению в Киеве заведений минеральных вод // Там само. — Спр. 53 та ін.

¹⁴ О составлении рекрутских участков различных наименований крестьян // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 8. — Арк. 1–4.

¹⁵ О заготовке подвод для приходящих войск // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 9. — Арк. 1–6.

¹⁶ Об уменьшении повинностей в назначении подвод для приходящих войск // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 30. — Арк. 1–2 зв.

¹⁷ О остановлении сбора хлеба для наполнения сельских и запасных магазинов // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 35. — № 27272.

¹⁸ Об учреждении в каждой губернии комиссии для продовольствия в неурожайные годы жителей хлебом и денежным пособием // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 38. — № 29000.

вого предводителя про рішення Комісії Народного Продовольства, яке на засіданні, що відбулося 3 грудня 1841 р., постановило звернутися з проханням до київського повітового предводителя, щоб той мобілізував власників селян на реалізацію даного завдання та проконтролював його виконання. Далі в листі вказуються заходи, яких повітовий предводитель міг вжити для «устранение недостатка в продовольствии», а саме: звільнення селян для «заработков» в інших губерніях (продаж предметів домашніх промислів, неробочої худоби, птиці), а також «попечение владельцев, пособление крестьянам своим в доставлении им средств к отвращению нужды в продовольствие».¹⁹

Враховуючи, що двома роками раніше справа про «роздачу в борг селянам хліба із запасних магазинів» уже перебувала на контролі київського повітового предводителя²⁰, можна зробити висновок, що в забезпеченні селян продовольством у неврожайні роки резервні магазини використовувалися доволі часто і при цьому роль предводителів була доволі важливою.

За особистої ініціативи імператора Олександра I у першій чверті XIX ст. розширились повноваження предводителів при вирішенні конфліктних ситуацій, що виникали поміж поміщиками та їхніми селянами. Дослідники відзначають, що імператор у таких справах намагався бути на стороні підданих, а не їхніх господ, і, крім того, саме він віддав наказ, аби саме губернський предводитель здійснював нагляд за маєтками, де виникали гострі конфліктні ситуації²¹. Власне, право розгляду таких справ і накладення дисциплінарних санкцій мали дворянські зібрання, а на предводителів покладалося завдання реалізації санкції²².

Зокрема, вже в роки царювання наступного російського імператора Миколи I на розгляд київського дворянського зібрання в 1834 р. виносилася справа про «звернення найпильнішої уваги на поміщика Гудима-Левковича, щоб він турбувався про утримання своїх селян»²³, у 1839 р. — про жорстоке поводження зі своїми селянами поміщика Глоговського²⁴. А перед тим, в 1833 р., київський губернатор вимагав від повітового предводителя вжити заходів на випадок можливого виникнення селянських хвилювань на Київщині²⁵.

Загалом, варто зазначити, що в роки правління Миколи I статус і повноваження предводителів дворянства знову зазнали певних змін. Важливим етапом

---

¹⁹ Об обеспечении крестьян в продовольстве // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 332. — Арк. 1–1 зв.

²⁰ Об раздаче в ссуду крестьянам хлеба из земских магазинов // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 193. — Арк. 1–7.

²¹ Корф С.А. Указ. Соч. — С. 430, 431.

²² Там же. — С. 432.

²³ Об обращении строжайшего внимания на помещика Гудым-Левковича, дабы он заботился о содержании своих крестьян // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 41. — Арк. 45–51.

²⁴ О жестоком обращении помещика Глоговского с своими крестьянами // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 199. — Арк. 1–3.

²⁵ О принятии мер в случае возникновения крестьянских волнений // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 3. — Арк. 1–6.

у цій трансформації стало видання 6 грудня 1831 р. закону про порядок дворянських зібрань, виборів і служби на виборних посадах²⁶. Цей закон доволі скрупульозно виписав функції предводителів дворянства, зосередивши увагу і на відмінностях у функціонуванні інституту на губернському та повітовому рівнях. Так, до загальних обов'язків предводителів було зараховано наступні напрямки діяльності: представлення перед урядом інтересів дворянства; посередництва між урядом і дворянськими зібраннями; зберігання та використання корпоративних коштів; головування та нагляд за дотриманням порядку під час дворянських зібрань; участь у складанні родословних книг, у встановленні опіки, збиранні відомостей про спосіб життя і поведінку дворян; збирання відомостей про новонароджених дворян, про сиріт тощо; участь у роботі місцевих державних комісій (рекрутському присутствії, продовольчій комісії тощо). У компетенції губернських предводителів, крім усього перерахованого вище, також входив обов'язок розгляду прохань дворян про звільнення їх зі земської служби, а також вирішення клопотань селян про переведення їх у категорію «вільних хліборобів»²⁷. У компетенції повітових предводителів додатково входило ведення списків дворян повіту, головування у дворянській опіці і у ревізійській комісії, справа підготовки дітей канцеляристів тощо.

Поява у переліку функціональних обов'язків предводителів блоку питань, пов'язаних із їхньою інтеграцією до земської державної структури влади, засвідчувало закріплення за інститутом статусу своєрідного дволикого Януса, який служить і імператору, і дворянському зібранню²⁸.

Головною і, як слушно зауважують дослідники, майже єдиною функцією депутатських дворянських зібрань було ведення родословних книг, доповнення і виправлення їх, засвідчення належності того чи іншого обивателя Російської імперії як такого, що законно належить до шляхетного («благородного») стану²⁹. Виконавча ж частина реалізації цих функцій була покладена на предводителів дворянства, які за поданням тих чи інших зацікавлених інстанцій видавали відповідні довідки³⁰. Повітові предводители опікувались і справами внесення тих чи інших родин до родословних книг повіту, якщо ті набували необхідну кількість у ньому землі, або, навпаки, виключали зі членів дворянської корпорації та рекомендували дворянським товариствам інших повітів включити їх до свого товариства³¹.

---

²⁶ О порядке Дворянского Собрания, выборов и службы в оном // Полное собрание законов Российской империи. — Т. 28. — № 4989.

²⁷ Там же.

²⁸ *Мионов Б.Н.* Указ. Соч. — С. 435.

²⁹ *Корф С.А.* Указ. Соч. — С. 556.

³⁰ О дворянском происхождении жителя киевского уезда Андрея Бачинского // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 96. — Арк. 1–24; Спр. 109. — Арк. 1–2; Спр. 213, Спр. 214, 215, 229 та ін.

³¹ Про внесення дворян Юшкевичів до родословної книги // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 147; Спр. 5 (про затвердження чи не затвердження герольдією дворян), спр. 78 (про включення в число дворян В.А. Гриневича), 198 (про перечислення дворян з Київського повіту в інші повіти Київської губернії).

Близькою до цієї царини діяльності предводителя була робота пов'язана з видачею дворянам відповідного повіту річних паспортів на проїзд в інші губернії Російської імперії. Власне, сама видача паспортів здійснювалась у відомстві цивільного губернатора. Але перед тим, як видати відповідний дозвіл, губернатор звертався до місцевого предводителя, запитуючи в нього: чи немає перешкод і застережень у членів дворянського товариства на виїзд тієї чи іншої особи за межі губернії³².

У переважній більшості справ з цього приводу, що зберігаються у фондах київського повітового предводителя, резолюції носять позитивний характер: «На отлучку дворянина (...) в разные места (...) губерний, а также на получение узаконенного годичного паспорта никаких со стороны дворянства препятствий не имеется»³³. Проте інколи зустрічаються і негативні резолюції, як це трапилось, наприклад, у 1838 р. з проханням дворянки Київського повіту, вдови Розалії Олександрівни Маковської, котра подала документи на оформлення паспорту для виїзду «в різні місця Київської, Подільської, Волинської, Херсонської, Полтавської і Таврійської губерній»³⁴. Причиною ж відмови на видачу паспорта стала та обставина, що в розпорядженні предводителя знаходилася довідка стосовно відмови Герольдії у визнанні за Маковськими права на дворянство³⁵.

Під контролем предводителів дворянства, як це передбачалося ще за часів Катерини II, велася робота по складанню списків дворян, що мали право на участь у виборах до станових самоврядних органів³⁶. Губернські предводителів дворянства видавали розпорядження про «скликання дворян Київської губернії в повітові міста для проведення повітових зборів», а також акцентували увагу на особливостях щогорічних зібрань³⁷. Формуючи списки дворян для виборів, повітові предводителі зверталися за допомогою до Київського повітового суду, аби простежити процес зміни земельної власності у Київському повіті й відтак мати уявлення про майнові статки членів корпорації³⁸.

Відомості такого характеру були важливими при формуванні виборних станових органів. Адже можливості дворянина визначались як його родовитістю, так і майновим статусом. Наприклад, всі члени дворянської корпорації губернії мали право бути членом губернського дворянського зібрання. Але лише бути присутніми на засіданнях. Право ухвалювати рішення й посідати керівні посади належало тим, чий річний дохід був не менше 100 руб. (тобто, мав

---

³² О доставлении сведений гражданскому губернатору, что не имеется никаких препятствий на выдачу годичного паспорта // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 149, 163 та ін.

³³ Там же. — Арк. 40.

³⁴ Там же. — Арк. 24.

³⁵ Там же. — Арк. 28.

³⁶ О составлении списка дворян для участия в выборах // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 84. — Арк. 1–5.

³⁷ О созыве дворян Киевской губернии в уездные города для проведения уездных собраний // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 80. — арк. 1–1 зв.

³⁸ О составлении списка дворян для участия в выборах // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 84. — Арк. 1.

володіти не менше 20 душами кріпосних. У 1831 р. майновий ценз було підвищено до 100 душ кріпосних)³⁹.

Події початку 1830-х рр., пов'язані з вибухом Польського повстання, спричинили зрушення в ставленні уряду до дворянського самоврядування, зокрема чинилися кроки, направлені на те, аби не допустити до участі в ньому колишніх повстанців. Зокрема, у серпні 1835 р. губернський предводитель дворянства, звертаючись до повітового предводителя, звертав увагу на той факт, що виконувач обов'язків київського цивільного губернатора розпорядився (реагуючи на відповідний наказ військового губернатора) нікого з тих дворян, хто брав участь у повстанні, а потім добровільно повернувся до своїх маєтностей на теренах Київщини, до участі у виборах не допускати⁴⁰.

Загалом же, в роки правління Олександра I та Миколи I відбулося суттєве розширення компетенції предводителів дворянства за рахунок функцій, що раніше не були їм притаманними. Помітним є й прагнення влади якомога тісніше інтегрувати цей інститут дворянського станового самоврядування в загальноімперську владну структуру, перетворивши його із представника дворянських станових інтересів в інституцію, що представляла і станові, і державні інтереси одночасно. Особливо виразно дана тенденція починає себе проявляти з початком 1830-х років. На теренах Київщини особливості функціонування інституту предводителя дворянства обумовлювалися близькістю до епіцентру антиросійського повстання польської шляхти початку 1830-х років та участю в ньому частини місцевого нобілітету.

---

³⁹ *Мионов Б.Н.* Указ. Соч. — С. 514.

⁴⁰ О составлении списка дворян для участия в выборах // ДАКО. — Ф. 1238. — Оп. 1. — Спр. 84. — Арк. 3